

GLAVA IX. RAČUNOVODSTVENI ASPEKT NABAVKE MATERIJALA

1. OPŠTI PRISTUP I STRUKTURA OBRTHNIH SREDSTAVA

Drugi pojavni oblik poslovne imovine preduzeća odnosi se na **obrtnu imovinu**. Osnovne karakteristike obrtne imovine preduzeća (prema MRS 1), koje potiču iz same njene prirode su:

- *da se koristi u poslovnim aktivnostima preduzeća u kraćem vremenskom periodu, do jedne godine;*
- *da je koeficijent obrta veći od jedan, što znači da se obrne više puta u toku jedne godine;*
- *da mijenja svoj prvobitni fizički oblik,*
- *da ulazi neposredno u supstancu novih učinaka, i u cjelosti se troši u toku svog vijeka trajanja,*
- *da se očekuje da bude realizovana, odnosno da se drži za dalju prodaju ili potrošnju u toku poslovnog ciklusa;*
- *da se nalazi na zalihama radi trgovine i da se očekuje da bude prodana u roku od godine dana od dana bilansiranja;*
- *da je u obliku gotovine ili gotovonskih ekvivalenata čija upotreba nije ničim ograničena.*

Drugim riječima, prema MRS 1¹, imovina se klasifikuje kao obrtna ako ispunjava neki od sljedećih kriterijuma:

- a) ako se očekuje da će biti realizovana, ili se drži za trgovanje ili potrošnju, u toku uobičajenog poslovnog ciklusa entiteta;
- b) ako se drži prvenstveno za trgovanje;
- c) ako se očekuje da će biti realizovana u roku od dvanaest mjeseci poslije izvještajnog perioda; ili
- d) ako se radi o gotovini ili o gotovinskom ekvivalentu (kao što je definisano u IAS 7), osim kada je ograničena njena razmjena ili korišćenje za izmirenje obaveze tokom najmanje dvanaest mjeseci poslije izvještajnog perioda.

Sva ostala imovina se klasifikuje kao stalna imovina.

Obrtna sredstva preduzeća često nose naziv opticajna sredstva, budući da se neprekidno obrću, odnosno transformišu. Transformacija se vrši iz početnog novčanog (N) u početni robni oblik (R), a zatim u prelazni tehnološki oblik (--P--), da bi završetkom procesa proizvodnje, prelazni tehnološki oblik dobio obilježje završnog robnog oblika (R1), a ovaj na kraju bio transformisan ili u oblik potraživanja ili u završni likvidni oblik (N1), odnosno:

Na osnovu navedenog zapaža se da je bitna osobina obrtnih sredstava da ulaskom u proces reprodukcije ne zadržavaju svoj prvobitni oblik, već se neprestano obrću, mijenjaju, odnosno transformišu iz jednog pojavnog oblika u drugi. U toku svog kružnog kretanja nalaze se u robnom (stvari) i novčanom obliku, pa stoga **obrtnu ili tekuću imovinu** čine:

- **zalihe** (materijal, rezervni dijelovi, alat i inventar, nedovršena proizvodnja, gotovi proizvodi, roba), koje se priznaju i vrednuju u skladu s MRS 2;
- **kratkoročna potraživanja, plasmani i gotovina** (plasmani po osnovu prodaje, kratkoročna potraživanja, kratkoročni finansijski plasmani, gotovinski ekvivalenti i gotovina), koji prema MRS 1 obuhvataju sva sredstva koje se prije svega drže radi trgovanja i za koja se očekuje da će se realizovati u roku od 12 mjeseci, što uključuje i HOV kojima se trguje, bez obzira na njihovu ročnost.

1.1. OPŠTI PRISTUP I STRUKTURA ZALIHA

¹<http://www.privreda.gov.rs/UserFiles/File/MRS/Medunarodni%20racunovodstveni%20standard%201%20-%20Prezentacija%20finansijskih%20izvestaja.pdf> (01. 11. 2014. godine).

Zalihe predstavljaju dio kratkoročne obrtne imovine preduzeća i zavisno od djelatnosti preduzeća javljaju se u različitim oblicima. Preduzeća koja se bave trgovinom (maloprodaja i veleprodaja) imaju zalihe robe koje se prodaju u manje više neizmijenjenom obliku u kom su nabavljene. Preduzeća koja se bave proizvodnjom imaju više vrsta zaliha: sirovine, materijal, nedovršena proizvodnja i gotovi proizvodi. Dakle, zalihe sirovina i materijala (u širem smislu), nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda su kao pojavni oblici zaliha karakteristični i veoma značajni za *proizvodna preduzeća (N-R--P--R₁-N₁)*, dok je roba predmet poslovanja *trgovinskih preduzeća (N-R-N₁)*.

Zalihe se kao pozicija aktive bilansa stanja knjigovodstveno evidentiraju na kontima *klase I*, gdje se iskazuje stanje, nabavka i trošenje, odnosno prodaja zaliha. Osnovne karakteristike zaliha svode se na to da:

- a) *postoji kontrola preduzeća nad ovom vrstom imovine,*
- b) *je nastao trošak u vezi s pribavljanjem te imovine, i*
- c) *se očekuju budući prihodi (koristi) u vezi s posjedovanjem te imovine.*

Imajući u vidu ova obilježja, zalihe se saglasno MRS 2², odnosno Kontnom okviru klasifikuju na:

- ➔ **10 – ZALIHE MATERIJALA**
- ➔ **11 – NEDOVRŠENA PROIZVODNJA**
- ➔ **12 – GOTOVI PROIZVODI**
- ➔ **13 – ROBA**
- ➔ **15 – DATI AVANSI**

Pravilno evidentiranje zaliha i vrednovanje (procjenjivanje, tj. mjerenje) vrijednosti zaliha u različitim fazama obrta veoma je važno za utvrđivanje periodičnog finansijskog rezultata preduzeća. Zbog toga se ovim pitanjima pridaje posebna važnost, naročito prilikom vrednovanja:

- a) *nabavke sirovina, materijala i robe,*
- b) *utroška ili prodaje zaliha,*
- c) *prilikom utvrđivanja cijene koštanja nedovršene proizvodnje i gotovih proizvoda, odnosno troškova konverzije zaliha, i*
- d) *na kraju obračunskog perioda.*

Vrednovanje zaliha radi računovodstvenog evidentiranja može se, prema MRS-2, vršiti po:

- a) *principu istorijskog troška* odnosno, istorijske vrijednosti kao troškova nastalih prilikom njihovog pribavljanja, i
- b) *principu „fer vrijednosti“³*, umanjenoj za procijenjene troškove prodaje i procijenjene troškove završetka proizvodnje.

U cilju realnog bilansiranja zaliha, veoma je značano primjenjivati i poštovati načelo uzročnosti (sučeljavanja) zaliha iz razloga što se prodajom zaliha njihov knjigovodstveni iznos priznaje kao rashod perioda u kojem je priznat povezan prihod⁴.

Predmet daljih razmatranja su upravo pitanja knjigovodstvenog obuhvatanja nabavke i promjena na materijalu kao osnovnom pojavnim obliku zaliha.

2. POJAM, KARAKTERISTIKE I PODJELA MATERIJALA

² Pored MRS 2 u računovodstvu se zalihe obuhvataju uzimajući u obzir i MRS 1, MRS 15, MRS 18, MRS 21, MRS 23, kao i MRS 41.

³ „Fer vrijednost“ predstavlja onaj iznos za koji bi se neko sredstvo moglo razmijeniti ili obaveza izmiriti, između dobro obaviještenih i za razmjenu zainteresovanih strana od kojih svaka djeluje u svom najboljem interesu.

⁴ Navedeni troškovi u velikoj mjeri zavise od izbora metode za utvrđivanje vrijednosti zaliha.

Prema paragrafu 6 MRS 2 – Zalihe, pod zaliham se podrazumijevaju i sredstva u obliku *materijala ili djelova* koji se troše u procesu proizvodnje ili tokom pružanja usluga. Prema Leksikonu računovodstva i poslovnih finansija, pod materijalom se podrazumijeva *stvar koja se u procesu proizvodnje troši kao predmet rada*.

Dakle, u pitanju je **materijal u širem smislu** koji kao kategorija zaliha u okviru Kontnog plana obuhvata grupu **10**, a čine ih sljedeći računi:

- **100 – Obračun nabavke zaliha materijala, rezervnih djelova, alata i inventara**
- **101 – Materijal**
- **102 – Rezervni djelovi**
- **103 – Alat i inventar**
- **109 – Ispravka vrijednosti zaliha materijala**

Polazeći od navedenog, u nastavku se daju neke od karakteristika kategorija koje sačinjavaju materijal u širem smislu riječi:

- ✓ **Sirovine**, kao proizvodi primarne proizvodnje koji su preuzeti, ekstrahovani iz prirode i koji su prošli samo neophodne, pripremne faze obrade radi dalje industrijske ili zanatske prerade – proizvodnje, kao na primjer: rude, nafta, drvo, poljoprivredni proizvodi i slično.
- ✓ **Materijal**, koji se razvrstava na *osnovni i pomoćni materijal*, dok se pomoćni materijal dalje klasifikuje na *pomoćni proizvodni i pomoćni neproizvodni materijal*.
 - *Osnovni materijali* su proizvodi prerađivačke industrije, koji su prošli odgovarajuću fazu proizvodnje radi pripreme za dalju višu fazu tzv. industrijske proizvodnje finalnih proizvoda⁵.
 - *Pomoćni materijal*, koji uglavnom ulazi čitavom svojom supstancom u gotov proizvod, čineći njegovu osnovnu sadržinu, pri čemu nijesu presudna svojstva (karakteristike) sirovina i materijala, već njihova uloga koju oni imaju u proizvodnji jednog proizvoda.
 - *Pomoćni proizvodni materijali*, koji takođe ulaze u sastav novog proizvoda, ali ne čine njegovu osnovnu supstancu (sadržinu).⁶
 - *Pomoćni neproizvodni materijali*, koji ne ulaze u sastav novog proizvoda, ali omogućavaju kontinuiran proces proizvodnje i proces ukupnih aktivnosti preduzeća u cjelini⁷.
- ✓ **Gorivo i mazivo** se, u širem smislu, takođe svrstava u kategoriju materijala. Gorivo se obično klasifikuje kao: tehnološko (na primjer koks u visokim pećima), energetske gorivo, kao gorivo namijenjeno za proizvodnju energije (ugalj, mazut) i gorivo za ogrijev – za zagrijavanje proizvodno-poslovnog prostora preduzeća.
- ✓ **Sitan inventar** čine, s aspekta funkcije, sredstva za rad, ali se zbog vijeka trajanja koji je kraći od jedne godine i zbog male (niske) pojedinačne nabavne vrijednosti, smatra i evidentira kao obrtno sredstvo u kategoriji zaliha⁸. Otpis sitnog inventara (troškovi) vrši se različito od materijala. Sam pojam sitnog inventara se može shvatiti dvojako:
 - *Sitan inventar u užem smislu, koji obuhvata*: oruđa za rad (razni alati i sl.), uređaji, kalupi, modeli, kancelarijski, pogonski, magacinski i laboratorijski sitan inventar, sredstva i uređaji HTZ, službena i zaštitna odijela;
 - *Sitan inventar u širem smislu*:
 - Odvojiva **ambalaža**, koja čini dio zaliha materijala koji se takođe može otpisivati jednokratno ili kalkulativno, a osnovna svrha joj je da sačuva kvantitativna i kvalitativna svojstva gotovih proizvoda od momenta završetka proizvodnje do prodaje krajnjem potrošaču. Ambalaža se može klasifikovati

⁵ Kao što je npr. rezana građa, različite vrste prediva, šećer, plastične mase, brašno i sl.

⁶ Npr. u industriji namještaja pomoćni proizvodni materijal će biti različite vrste lijepka, boja, lakova i sl.

⁷ U ovu grupu spadaju sredstva za održavanje stalne imovine, održavanje čistoće u pogonskim i poslovnim prostorijama, kancelarijski materijal i sl.

⁸ Napominjemo da od pravila da u „sitan inventar spadaju sredstva za rad čiji je vijek trajanja kraći od jedne godine (ili ispod propisanog roka)“ postoje izuzeci: kancelarijske mašine, kase, ormani i sl.; pogonski i poslovni inventar, laboratorijska oprema i sl. (može da se vodi kao sitan inventar ili kao osnovno sredstvo).

na: odvojjivu i neodvojjivu, a odvojjiva se dalje može podijeliti na povratnu ili nepovratnu, odnosno tzv. „gratis“ ambalažu.

- **Auto gume**, koje se po svojoj funkciji i namjeni odnose na korišćenje stalne imovine – transportnih sredstava, ali se, poput ambalaža i sitnog inventara, mogu, u širem smislu, smatrati materijalom i otpisivati jednokratno ili kalkulatивно.
- ✓ **Rezervni djelovi** se, u širem smislu, mogu takođe smatrati materijalom, jer se njihovom ugradnjom u opremu, postrojenja ili druge oblike stalne imovine, omogućava kontinuirani proces proizvodnje i poslovnih aktivnosti preduzeća. Evidentiranje utroška (ugradnje) rezervnih djelova vrši se uglavnom jednokratnim otpisom.

Razumljivo, klasifikacija materijala kao zaliha obrtnih sredstava može biti izvršena i na druge načine. Ipak, u suštini, radi se o vrijednosno značajnom strukturnom učešću ovog dijela zaliha u ukupnim zalihama i imovini preduzeća, posebno proizvodnih preduzeća, zbog čega je jako važna adekvatna organizacija knjigovodstvene evidencije o materijalu.

3. KNJIGOVODSTVENA EVIDENCIJA MATERIJALA

Knjigovodstvena evidencija o materijalu (sirovinama, materijalu, gorivu i mazivu, sitnom inventaru, ambalaži, auto-gumama i rezervnim djelovima) može se organizovati u:

- **finansijskom knjigovodstvu**, kao sintetičkoj evidenciji po *vrijednosti* na kontima – Zalihe materijala, odnosno u okviru sintetičkog konta – Materijal, koji svojim prometom i saldonom pokazuju stanje i kretanje ukupnih zaliha materijala.

D	Materijal	P
Ps) 100		

- **materijalnom knjigovodstvu**, kao analitičkoj evidenciji po *količini, cijenama i vrijednosti*, u okviru daljeg raščlanjivanja konta: Materijal, Rezervni djelovi, Alat i inventar, na analitička konta po vrstama, kao na primjer:
 - *Sirovine i osnovni materijali, s daljim analitičkim raščlanjivanjem po vrstama, magacinima, računopolagačima i sl.*
 - *Pomoćni materijal, s adekvatnim daljim analitičkim raščlanjivanjima,*
 - *Gorivo i mazivo,*
 - *Materijal u obradi, doradi i manipulaciji,*
 - *Materijal za održavanje higijene,*
 - *Kancelarijski materijal, itd.*

D	Materijal „A“	P
1)10 kg*10 €/kg		

- **magacinskom knjigovodstvu** (evidenciji), koja je veoma značajna s aspekta kontrole rada magacionera kao i visine zaliha pojedine vrste materijala. Riječ je, naime o analitičkoj evidenciji, ali samo po vrsti i količini u naturalnim, ali ne i u vrijednosnim pokazateljima.

Gore navedeno možemo pojasniti uz pomoć **primjera** koji slijedi.

PRIMJER

POMOĆNA KNJIGA-analitička evidencija (materijalna evidencija)

D	Materijal X	P
	1) 2.000 (1.000*2)	

D	Materijal Y	P
	1) 1.500 (500*3)	

Napomena:
Vrijednosti koje su iskazane na analitičkim računima materijala (X, Y, ...N) u pomoćnoj analitičkoj evidenciji, mora odgovarati iznosu na računu MATERIJAL u sintetičkoj evidenciji (glavna knjiga)

GLAVNA KNJIGA-sintetička (zbirna) evidencija

D	MATERIJAL	P
	1) 3.500	

Pojašnjenje:

U pomoćnoj knjizi vrši se analitičko evidentiranje (po količini i vrijednosti) pojedinih vrsta zaliha materijala (npr. brašno tip 500, šećer, kakao prah i sl.). Analitički računi se „ulivaju“ u sintetičke račune, što zapravo znači da promet koji se ostvari na analitičkim računima mora zbirno odgovarati prometu koji se odnosi na odgovarajući sintetički račun⁹. Dakle, u pomoćnim knjigama vrši se isključivo analitička evidencija materijala, dok se u glavnoj knjizi vrši sintetička tj. Zbirna evidencija (materijal X (1.000*2) + materijal Y (500*3) = materijal 3.500 €).

Za organizaciju analitičkih knjigovodstava materijala koriste se različite vrste analitičke evidencije (poslovne knjige), dok je knjigovodstvena dokumentacija ista kao i za sintetička knjiženja u finansijskom knjigovodstvu.

Najčešća knjigovodstvena dokumenta, kao pisane isprave i dokazi o nastalim poslovnim promjenama na materijalu¹⁰, kao i osnov (podloga) za knjiženje, podrazumijevaju:

DOKUMENTA	
<i>vezana za PRIJEM</i>	<i>vezana za IZDAVANJE</i>
a) Prijemnica računopolagača	a) Trebovanja, izdatnica materijala
b) Zapisnici o kvalitativnom i	b) Otpremnica isporučioaca, dobavljača

⁹ Prema redosljedu knjiženja na sintetičkim i analitičkim računima, postoje tri vrste organizacije knjigovodstva: a) **sintetička organizacija knjigovodstva** – prvo se vrši knjiženje na analitičkim računima pa nakon toga na sintetičkim (ovaj pristup organizacije će se koristiti na časovima predavanja i vježbi); b) **analitička organizacija knjigovodstva** – prvo se vrši knjiženje na sintetičkom računu, pa nakon toga na analitičkim računima; c) **integralna organizacija knjigovodstva** – paralelno se vrši knjiženje u sintetičkim i analitičkim računima, što se smatra i najboljim načinom organizacije knjigovodstva, budući da smanjuje mogućnost pojave grešaka. (Preuzeto od: Vukelić, G., Opus.cit., str. 96).

¹⁰ Pored nabrojanih dokumenata u tabeli, veoma je značajna i sljedeća dokumentacija: popisne liste, odluke nadležnog organa o načinu knjiženja manjkova i viškova materijala, odluke o usklađivanju cijena i vrijednosti materijala i sl.

<i>kvantitativnom prijemu</i>	
<i>c) Povratnica materijala¹¹</i>	<i>c) Izlazne fakture (računi) za prodati materijal, s pratećom dokumentacijom</i>
<i>d) Knjižno pisma (note)</i>	
<i>e) Međuskladišnica¹² ili interna dostavnica – primopredajnica</i>	
<i>f) Ulazne fakture (računi) dobavljača za materijal i ZTN materijala</i>	

Tabela br.21: Dokumenta vezana za prijem i izdavanje zaliha
* * *

Na kraju, u ovom dijelu ističemo da je s knjigovodstvenog aspekta veoma bitno raspolagati potpunom knjigovodstvenom dokumentacijom. U tom smislu, da bi se npr. nabavka materijala knjižila preko konta – **materijal**, u poslovnoj promjeni mora biti navedena prateća dokumentacija (otpremnica, faktura, prijemnica...).

Ukoliko nije naveden knjigovodstveni dokument prijemnica, to zapravo znači da materijal nije stigao u magacin, pa se u tom smislu moraju koristiti privremena konta (npr. Materijal na putu...), o čemu će biti više riječi u nastavku.

3.1. OBRAČUN I KNJIGOVODSTVENO OBUHVATANJE NABAVKE I ZALIHA MATERIJALA, REZERVNIH DJELOVA, ALATA I INVENTARA

Preduzeće nabavke i zalihe materijala, rezervnih djelova, alata i inventara može procjenjivati po:

- *stvarnim nabavnim vrijednostima,*
- *planiranim nabavnim cijenama, i*
- *kombinovanoj nabavnoj cijeni.*

Izbor cijene po kojoj se procjenjuju nabavka i zalihe materijala, rezervni djelovi, alat i inventar, vrši samostalno preduzeće u skladu sa svojom poslovnom politikom i organizacijom tokova proizvodnje.

3.1.1. Obračun i knjigovodstveno obuhvatanje nabavke zaliha materijala po stvarnim nabavnim vrijednostima

S računovodstvenog aspekta, postupak nabavke materijala, slično kao i kod stalne imovine, prolazi kroz dvije etape:

- *kupovina i prijem;*
- *isplata obaveza prema dobavljaču po osnovu obavljene nabavke.*

Navedene dvije faze objedinjuju postupak nabavke materijala, pa se stoga paralelno i prikazuju.

Kupovinom materijala, preduzeće jedan dio svojih slobodnih likvidnih sredstava (*N*) pretvara u obrtna sredstva (*R*), čime ih ne samo povećava nego i ujedno uzrokuje nastanak njihovih troškova nabavke. Stoga, stvarni troškovi nabavke, odnosno stvarna nabavna vrijednost¹³ obuhvata:

¹¹ Za prijem materijala koji je vraćen iz proizvodnje u magacin.

¹² Na osnovu ovog dokumenta vrši se knjiženje primljenog i izdatog materijala između raznih magacina u preduzeću.

¹³ U daljem tekstu SNV.

- *neto fakturnu vrijednost* – koja se obračunava kao razlika bruto fakturane vrijednost i nabavnih diskonta (količinski rabat, sezonski rabat, rabat na stalnost, kasa-skonto, povraćaj, popusti i dr.)¹⁴,
- *direktne zavisne troškove nabavke*¹⁵. Navedeni troškovi predstavljaju sve neophodne troškove nastale kao posljedica dovođenja određenog oblika obrtne imovine u stanje funkcionalne upotrebljivosti. Obično ih čine troškovi nastali usljed prevoza robe od mjesta dobavljača do naznačenog mjesta kupca. Strukturirani su od:
 - uvozne dažbine i drugih taksi koje se plaćaju prilikom uvoza roba i zaliha materijala;
 - carine, naknade za usluge carinskih organa, sezonske carine, taksi prema masi uvezene robe i drugih administrativnih taksi;
 - manipulativnih troškova i troškova dopreme, utovara i istovara itd;
 - troškova pozajmljivanja (kamata i drugih troškova finansiranja)¹⁶;
 - posredničkih troškova, špeditorskih troškova, troškova pratnje prevoza specijalnih roba, troškova kala, rastura, kvara i lomova u transportu i sl.

Odnosno,

$$SNV^{17} = FV^{18} + ZTN$$

Nakon što je materijal stigao u magacin, a prije nego se izvrši knjiženje njegovog prijema, neophodno je uraditi *zbirnu i pojedinačnu kalkulaciju*¹⁹.

ANALITIČKA EVIDENCIJA (pomoćne knjige)

Zbirna kalkulacija dobija se zbrajanjem fakturane vrijednosti i zavisnih troškova nabavke ($SNV = FV + ZTN$), dok je za dobijanje *pojedinačne kalkulacije* potrebno prvo izračunati zavisne troškove nabavke po jedinici mjere²⁰ ($ZTN/\text{jedinici mjere}$), po sljedećoj formuli:

$$ZTN/\text{kg}^{21} = (\text{iznos } ZTN/\text{ukupno nabavljena količina})$$

Navedenu formulu za dobijanje ZTN/kg moguće je primijeniti samo ukoliko se u okviru ZTN **ne javljaju** troškovi osiguranja. U suprotnom, ukoliko se u okviru ZTN **pojave** troškovi osiguranja, onda se za svaku vrstu nabavljenog materijala mora primijeniti sljedeća formula za dobijanje ZTN^{22}/kg :

$$ZTN/\text{kg} = (\text{iznos } ZTN/\text{ukupna } FV) * fc^{23}$$

pri čemu je:

FV – fakturna vrijednost;

¹⁴ Napomena: kod pravnih lica koja su u sistemu PDV-a, PDV se ne uključuje u nabavnu vrijednost materijala, rezervnih djelova, alata i inventara i robe.

¹⁵ U daljem tekstu ZTN .

¹⁶ Ukoliko se preduzeće opredijelilo da primjenjuje dopušteni alternativni postupak predviđen u MRS 23 Troškovi pozajmljivanja.

¹⁷ Smatramo da je bitno naglasiti da stvarna nabavna cijena materijala može da sadrži: a) samo fakturnu cijenu dobavljača; b) fakturnu cijenu dobavljača uvećanu za zavisne troškove nabavke i c) fakturnu cijenu dobavljača uvećanu ne samo za zavisne troškove nabavke već i za troškove nabavne funkcije (troškovi uskladištenja, lične zarade nabavnog osoblja i sl., poreze i carine za nabavljeni materijal). U praksi se smatra da je za primjenu dobra samo prva varijanta. Troškovi koji se javljaju kod druge i treće varijante (troškovi uskladištenja i sl.) pripadaju opštim troškovima a ne troškovima materijala te se zato ne mogu pravilno alocirati na materijal, a s druge strane nalaze svoju kompenzaciju preko prihoda. (Navedeno je preuzeto od: Vukelić, G., Opus. Cit., str. 190–191).

¹⁸ $FV = fc * Q$, pri čemu je FV – fakturna vrijednost; fc – fakturna cijena i Q – količina, npr. materijala.

¹⁹ Najčešće se navedene kalkulacije rade direktno na prijemnici.

²⁰ Kao jedinica mjere može biti dat komad, metar, kg i sl. Prilikom pojašnjenja služićemo se kg, kao jedinicom mjere.

²¹ Polazimo od pretpostavke da je jedinica mjere kilogram (kg).

²² Napomena: Uzimaju se u obzir samo ZTN koji se tiču troškova osiguranja.

²³ Navedena formula mora se primijeniti iz razloga što se troškovi osiguranja vezuju za vrijednost nabavljenog materijala, a ne za količinu.

f_c – fakturna cijena.

Dobijeni iznos ZTN/kg dodaje se na pojedinačne f_c , da bi kasnije množenjem dobijenih vrijednosti s količinom nabavke pojedine vrste materijala bila obračunata *SNV odnosno vrste materijala*. Na kraju, sabiranjem SNV svih izvršenih nabavki materijala (a,b...,n) u toku određenog perioda, dobija se *ukupna SNV odnosno nabavke materijala*. Navedeno se može prikazati na sljedeći način:

$$\begin{aligned}(f_{ca} + \text{ZTN/kg}) \times Q_a &= \text{SNV } a \\(f_{cb} + \text{ZTN/kg}) \times Q_b &= \text{SNV } b \\&\dots \\&\dots \\(f_{cn} + \text{ZTN/kg}) \times Q_n &= \text{SNV } n \\ \hline \text{SNV}_a + \text{SNV}_b + \dots + \text{SNV}_n &= \text{SNV}\end{aligned}$$

Sljedeći korak, nakon što je izrađena kalkulacija, odnosi se na pristupanje postupku knjigovodstvenog obuhvatanja.

Napomena: Na svakom analitičkom računu materijala, neophodno je izvršiti evidentiranja po količini i po cijeni ($Q_{\text{materijala}} \cdot c_{n\text{materijala}} = \text{SNV}_{\text{materijala}}$).

SINTETIČKA (zbirna) EVIDENCIJA

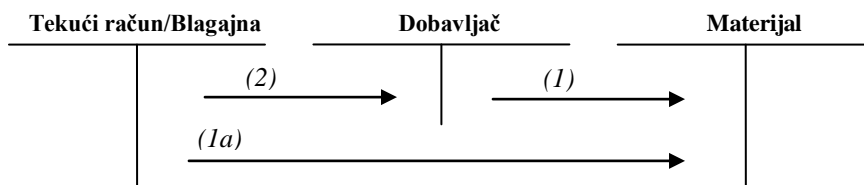
U većini slučajeva, momentom kupovine materijala ne vrši se direktna gotovinska isplata, te stoga između momenta isporuke i momenta plaćanja postoji određeni vremenski period u kome nastaje određena obaveza preduzeća-kupca prema preduzeću koje je dopremilo materijal. Stoga se *knjigovodstveno obuhvatanje* nabavke zalihe materijala, rezervnih djelova, alata i inventara, po SNV knjigovodstveno organizuju:

- (1) zaduživanjem računa – Materijal za visinu faktorne vrijednosti uvećane za ZTN i odobravanjem računa – Dobavljač za istu vrijednost, ukoliko je Dobavljač ispostavio fakturu za ZTN tj. izvršene usluge, odnosno
- (1a) račun – Tekući račun/Blagajna ukoliko su izvršene usluge plaćene po nalogu banke (čekom) ili gotovinski;

Druga etapa u okviru nabavke materijala odnosi se na isplatu obaveze prema dobavljaču, a koja se *knjigovodstveno evidentira*:

- (2) odobravanjem računa – Tekući račun/Blagajna za visinu faktorne vrijednosti (i ZTN) i zaduženjem računa – Dobavljač za isti iznos.

Grafički prikaz navedenog knjiženja izgleda ovako:

U svrhu pojašnjenja svega gorenavedenog, poslužićemo se sljedećim hipotetičkim primjerom:

PRIMJER

1) Prema prijemnici materijala br. 16 i fakturi dobavljača br. 28, kupljeno je i primljeno: 2.000 kg šećera po 7€/kg, što iznosi 14.000 €; 1.000 kg biljne masti po 12€/kg što iznosi 12.000 € i 500 kg kakao praha po 16 €/kg što ukupno iznosi 8.000 €. Troškovi prevoza željeznicom prema tovarnom listu br. 101 iznose 2.400 €. Obaveza je po

tovarnom listu isplaćena s tekućeg računa. Troškovi utovara i prevoza materijala od željezničke stanice do magacina materijala iznose 400 € i plaćeni su u gotovom.

- 2) Prema izvodu banke, dobavljačima je isplaćeno 34.000 € na ime izmirenja obaveze po fakturi br. 28.

R J E Š E N j E

Pojašnjenje

KALKULACIJE:

PRIJEMNICA MATERIJALA BR. 16.

Zbirna kalkulacija:

1. Materijal po fakturi br. 28	34.000 €
2. Prevoz željeznicom po fak. 101	2.400 €
3. Utovar i istovar u gotovu	400 €
Svega:	36.800 €

PRIJEMNICA MATERIJALA BR. 16.

Pojedinačna kalkulacija:

Šećer	2000kg x (7 + 0,8) = 15.600 €
Biljna mast	1000kg x (12 + 0,8) = 12.800 €
Kakao prah	500kg x (16 + 0,8) = 8.400 €

Svega: **36.800 €**

$$\text{ZTN/kg.} = (2.800 : 3.500) = 0,8 \text{ €}$$

Knjiženje u dnevniku:

R. br.	Naziv konta i opis	Iznos	
		Duguje	Potražuje
1)	Materijal Dobavljači Tekući račun Blagajna -za nabavku materijala po fak.	36.800	34.000 2.400 400
2)	Dobavljači Tekući račun -isplata	34.000	34.000

Osnovni **problem** u primjeni SNV materijala sastoji se u činjenici da fakturna vrijednost i svi zavisni troškovi mogu biti evidentirani tek poslije prijema knjigovodstvenih dokumenata, što često za posljedicu ima neažurnost u knjigovodstvu materijala.

3.2.1. Prijem nefakturisanog materijala

Prijem **nefakturisanog materijala** se događa kada ugovorena isporuka materijala prispje u magacin, a da fakture dobavljača za materijal i zavisne troškove nabavke nijesu blagovremeno prispjele u preduzeće. U tom slučaju, kako prijem materijala dovodi do povećanja zaliha materijala, želeći da ispoštuje načelo ažurnosti i potpunosti knjiga i bilansa, preduzeće potrebne podatke o nabavnoj vrijednosti materijala prikuplja iz ugovora, dostavnice, otpremnice i prijemnice i *knjigovodstveno ih obuhvata*:

- (1) time što ih knjiži za bruto „pretpostavljeni“ iznos u korist privremenog konta – Dobavljači za nefakturisani materijal, a na teret računa Materijal. Takođe, za visinu obračunatog PDV na pretpostavljenu vrijednost zadužice se račun – Ostala aktivna razgraničenja.

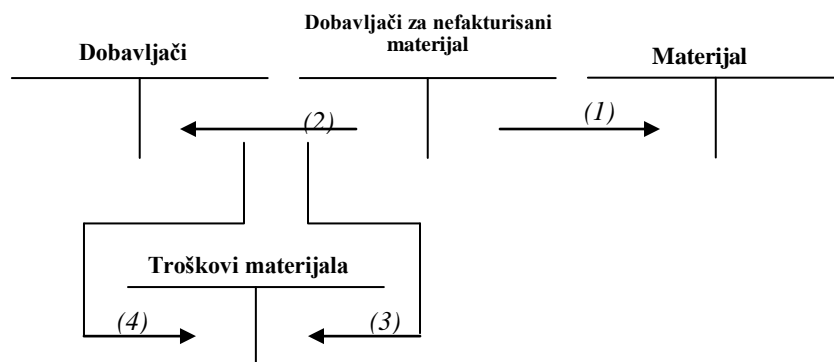
Kada stigne faktura dobavljača vrijednost iz fakture se:

- (2) evidentira u korist konta – Dobavljači, a na teret konta – Dobavljači za nefakturisani materijal, čime se ovaj konto izravna i gasi. Takođe, potrebno je stornirati vrijednost na računu – Ostala aktivna razgraničenja na način što će se navedeni račun odobriti, a zadužiti račun – Ulazni PDV.

Navedena situacija odgovara pretpostavci da je iznos na koji glasi pristigla faktura identičan „pretpostavljenom“ iznosu proknjiženom na računu – Dobavljači za nefakturisani materijal. Nije rijedak slučaj da se visina „pretpostavljenog“ iznosa ne podudara sa stvarnim iznosom po prijemu fakture. U tom slučaju, javljaju se dvije situacije:

- „pretpostavljeni“ iznos je veći od stvarnog iznosa;
- „pretpostavljeni“ iznos je manji od stvarnog iznosa.

Grafički prikaz navedenog knjiženja bi izgledao ovako²⁴:

Kako se u uvodnom dijelu istaklo, prijem materijala bez obzira što nije stigla faktura obavezno mora biti praćen izradom kalkulacije SNV, kao i evidentiran u sintetičkoj, odnosno analitičkoj evidenciji (materijalnoj i magacinskoj). Stoga se u prvom slučaju nastala razlika knjigovodstveno obuhvata:

- (3) na potražnoj strani računa – Troškovi materijala, odnosno, u drugom slučaju na:
- (4) na dugovnoj strani računa – Troškovi materijala.

Navedeno knjiženje (stav (3) ili (4)) vrši se samo ukoliko je razlika između stvarnog i pretpostavljenog iznosa beznačajna, odnosno ukoliko je razlika značajna može se izvršiti korekcija utvrđene nabavne vrijednosti.

PRIMJER

1) Od dobavljača „x“ primljen je materijal bez fakture po prijemnici br. 15 u iznosu od 16.000 €. Naknadno je prispjela faktura dobavljača br. 32 u kojoj je obračunat PDV po opštoj stopi od 19%.

RJEŠENJE

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
----	------	--------	-----------

²⁴ Nijesu data konta – Ostala AVR i Ulazni PDV.

1a)	Materijal Ostala AVR Dobavljači u zemlji za nefakturisane obaveze - za primljeni materijal bez fakture-	16.000 3.040	19.040
1b)	Ulazni PDV Ostala AVR - za razgraničenje poreza-	3.040	3.040
1c)	Dobavljači u zemlji za nefakturisane obaveze Dobavljači u zemlji -primljena faktura br. 32-	19.040	19.040

3.2.2. Materijal na putu

Suprotno navedenoj situaciji, nerijetko se dešava da faktura dobavljača za trebovani materijal prisprije u preduzeće *prije* nego što se materijal preuzme od dobavljača, odnosno prije nego stigne u magacin. S računovodstvenog aspekta riječ je o slučaju tzv. **materijala na putu**. Kako kao mjesto isporuke materijala može biti određeno bilo koje mjesto koje se nalazi na putu od dobavljača do kupca, u ugovoru o nabavci se može javiti neka od klauzula. Međutim, dvije imaju veliku važnost s aspekta postojanja i pokriva ZTN. To su:

- „franko magacin dobavljača”²⁵ – znači da prijem (preuzimanje) materijala kupac vrši direktno u magacin dobavljača, tako da u ovom slučaju:
 - kupac snosi ZTN;
 - kupac sam snosi rizik za npr. transport materijala, time što postaje njegov vlasnik trenutkom preuzimanja u magacinu dobavljača.
- „franko magacin kupca“, znači da dobavljač ima obavezu da direktno izvrši isporuku materijala u magacin kupca, tako da ZTN, odnosno sav rizik do momenta predaje kupcu pada na teret dobavljača.

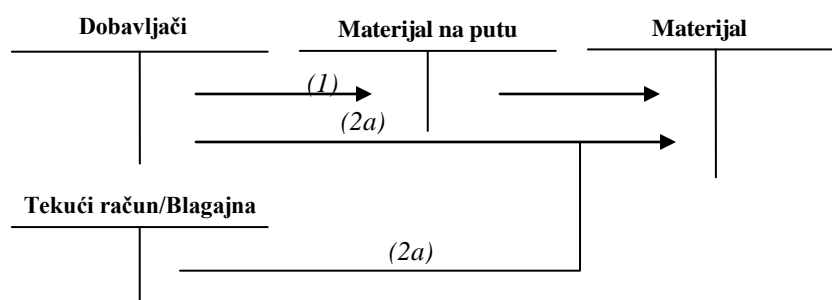
Kako postoji faktura dobavljača, to se *knjigovodstveno obuhvatanje* neprispjelog materijala vrši:

- (1) zaduživanjem privremenog konta – Materijal na putu za fakturu vrijednost, uz odobravanje računa – Dobavljači za isti iznos.

Po prispjeću materijala:

- (2) zadužio bi se konto – Materijal za visinu stvarne nabavne vrijednosti, a odobrio račun – Materijal na putu, čime se ovaj konto izravna i zatvara;
- (2a) za visinu ZTN odobrava se račun – Dobavljač, ukoliko nam je ispostavio fakturu, ili račun – Tekući račun/Blagajna ukoliko su isplaćeni po nalogu banke ili gotovinski.

Grafički prikaz navedenog knjiženja izgleda ovako:

²⁵ Franko željeznička stanica, franko brod... (klauzule u ugovorima za nabavku).

PRIMJER

1) Prispjela je faktura dobavljača br. 41 na fakturni iznos od 5.000 € s 19% PDV-a. Materijal je utovaren u vagon i putuje željeznicom. Prema prijemnici br. 18, materijal je primljen u magacin.

RJEŠENJE

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Materijal na putu PDV u primljenim fakturama Dobavljači u zemlji za obrt. sred. - za primljenu fakturu br. 41-	5.000 950	5.950
1b)	Sirovine i osnovni materijal Materijal na putu - za prispjeli mater. po prijem. br. 18-	5.000	5.000

3.2.3. Materijal na doradi i obradi

Materijal koji je pribavljen od strane dobavljača ne znači uvijek i njegovu raspoloživost za dalji proces proizvodnje. Primjera radi, ukoliko se preduzeće bavi proizvodnjom radnih stolova, neophodno je da za kontinuiranu realizaciju svoje aktivnosti raspolaže dovoljnim zalihama materijala, odnosno sirovinama. Materijal koji je glavni input u tom procesu jeste drvo, koje predstavlja sirovinu. Stoga, ukoliko vlasnik preduzeća kupi drvo kao sirovinu za proces proizvodnje radnih stolova, naići će na problem iz razloga što taj input nije adekvatan da uđe u proces proizvodnje. Vlasnik preduzeća bi trebao²⁶ da tu sirovinu pošalje drugom preduzeću na doradu i obradu, kako bi dobio materijal koji ima upotrebnu vrijednost. Materijal koji ima upotrebnu vrijednost za vlasnika koji proizvodi radne stolove jeste daska. Dakle, obradom i doradom sirovine (drveta), kao oblika materijala u širem smislu riječi dobija se drugi upotrebni oblik materijala koji se naziva osnovni materijal (daska) i koji će predstavljati osnovnu supstancu tog novog proizvoda, odnosno radnog stola (finalni proizvod).

Slanjem materijala na obradu i doradu, smanjiće se zalihe materijala, ali će se povećati stanje na privremenom računu **-Materijal na obradi i doradi**. Dakle, riječ je o privremenom računu koji se koristi prilikom izdavanja materijala iz magacina, kao i njegovog upućivanja drugom preduzeću radi dalje obrade ili dorade, prije nego što se izda za potrebe proizvodnje. Prilikom izdavanja materijala, *knjigovodstveno obuhvatanje* izgleda ovako:

(1) zadužuje se konto – Materijal na obradi i doradi, a odobrava konto –Materijal;

Nakon dorade i obrade

(2) materijal se vraća na zalihe.

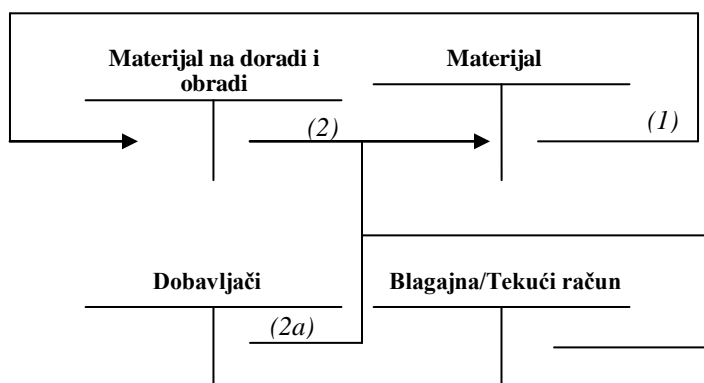
Njegova vrijednost je uvećana ne samo za iznos usluga obrade i dorade, već i za ostale ZTN kao npr. troškove transporta, utovara i sl. Za nastale troškove izvršene obrade ili dorade:

(2a) odobrava se račun – Dobavljač, ukoliko su navedni troškovi plaćeni po fakturi dobavljača²⁷, odnosno računi aktive – Blagajna/Tekući račun ukoliko su ostvareni iznosi troškova plaćeni u gotovom ili pak čekom.

Grafički prikaz navedenog knjiženja izgleda ovako:

²⁶ Ukoliko vlasnik preduzeća ne raspolaže adekvatnom mehanizacijom.

²⁷ Odnosno, ukoliko je za njih primljena faktura.

Na kraju, obračun troškova materijala prilikom izdavanja materijala u proizvodnju ili prodaje materijala biće predmet pažnje prilikom razmatranja troškova materijala.

PRIMJER

1) Iz magacina je izdat materijal „x“ na doradu. Vrijednost izdatog materijala iznosi 2.000 €. Prema fakturi dobavljača, vrijednost izvršene usluge dorade iznosi 595 € s 19% PDV-a. Materijal je vraćen s obrade u magacin.

RJEŠENJE

Pojašnjenje:

- 1) Materijal je poslat na doradu iz razloga što s postojećim materijalom preduzeće nije u mogućnosti da obavlja svoju poslovnu aktivnost. Kao posljedica toga, smanjiće se zalihe materijala „x“ ali i povećati stanje na privremenom računu –Materijal na doradi i obradi.
2) Vrijednost materijala će se povećati ne samo za izvršene usluge dorade i obrade, već i za nastale ZTN. U našem slučaju, vrijednost materijala se povećava za 500 €.

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1a)	Materijal u obradi i doradi Sirovine i osnovni materijal - za predat mater. u obradu-	2.000	2.000
1b)	Materijal u obradi i doradi PDV u primljenim fakturama Dobavljač. u zemlji za obrt. sred. - za vrijednost usluga dorade-	500 95	595
1c)	Sirovine i osnovni materijal Materijal u obradi i doradi - za prispio mater. s obrade-	2.500	2.500

4. KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA

Prema Pravilniku o Kontnom okviru, **klasa 2** se odnosi na **KRATKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANE I GOTOVINU** i sačinjavaju je sljedeće grupe konta:

- ➔ **20 – POTRAŽIVANJA PO OSNOVU PRODAJE**
- ➔ **21 – POTRAŽIVANJA IZ SPECIFIČNIH POSLOVA**
- ➔ **22 – DRUGA POTRAŽIVANJA**
- ➔ **23 – KRATKOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI**
- ➔ **24 – GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI**
- ➔ **27 – POREZ NA DODATU VRIJEDNOST**
- ➔ **28 – AKTIVNA VREMENSKA RAZGRANIČENJA.**

4.1. Potraživanja po osnovu prodaje

Potraživanja od kupaca i mjenična potraživanja predstavljaju kratkoročna likvidna sredstva koja nastaju kao posljedica prodaje robe kupcima na odloženo plaćanje. Međutim, pored njih, karakter potraživanja imaju i avansi koji su dati dobavljačima za robu koja još uvijek nije prispjela, kao i utvrđeni manjkovi za koje se terete zaposleni, i dr. Navedena potraživanja imaju karakter kratkoročnih, upravo iz razloga što se očekuje njihova naplata u kraćem vremenskom periodu, koji obično iznosi 30 do 60 dana²⁸.

Prema Pravilniku o Kontnom okviru, potraživanja po osnovu prodaje zauzimaju grupu računa 20, u okviru kojih je moguće sagledati sljedeća sintetička konta:

- 200 – Kupci – matična i zavisna pravna lica
- 201 – Kupci – ostala povezana pravna lica
- 202 – Kupci u zemlji
- 203 – Kupci u inostranstvu
- 209 – Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca.

Koliko će u strukturi obrtne imovine, odnosno samih potraživanja imati učešće kratkoročna potraživanja to prije svega zavisi od djelatnosti samog preduzeća. Tako npr., ukoliko je preduzeće specijalizovano za prodaju robe široke potrošnje, u cilju stimulanja prodaje uobičajeno je da istu prodaje na odloženo plaćanje, odnosno na kredit. Stoga potraživanja od kupaca spadaju u grupu promptnih potraživanja. U pogledu samog karaktera, račun – Potraživanja od kupaca (ili samo Kupci) ima osobinu sintetičkog, tj. kontrolnog računa, budući da saldo na ovom računu treba da bude jednak ukupnom zbiru salda svih analitičkih računa (npr. Kupac A, Kupac B itd.), otvorenih u pomoćnoj knjizi.

Potraživanja i prihodi vrednuju se primjenom pretpostavki o priznavanju iz **MRS 18 – Prihodi**, pri čemu se navode uslovi koji moraju biti ispunjeni:

- ✓ *Da je zasnovan dužničko povjerilački odnos te da su proizvodi i roba isporučeni kupcu;*
- ✓ *Da je izvršen obračun i ispostavljen odgovarajući dokument;*
- ✓ *Da su potraživanja od kupaca povezana s nastankom prihoda.*

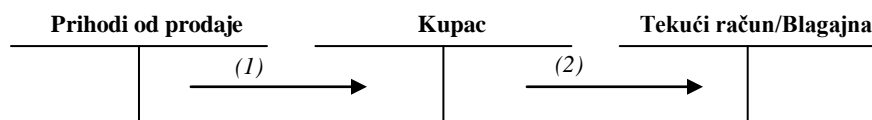
Nastalo potraživanje od kupaca *knjigovodstveno se obuhvata:*

(1) odobravanjem računa – Prihodi od prodaje i računa – Obaveze za PDV (za obračunati PDV na prodajnu vrijednost) i zaduživanjem za bruto iznos računa – Kupac.

Ukoliko kupac izvrši svoju obavezu u roku dospijeca, postupak *knjigovodstvenog obuhvatanja* bi izgledao:

(2) za visinu isplaćene obaveze zadužuje se račun – Kupac i odobrava račun aktive – Tekući račun/Blagajna u zavisnosti od toga da li je isplata izvršena nalogom za prenos ili gotovinski.

Grafički prikaz navedenog knjiženja može se predstaviti na sljedeći način:

Nerijetko se dešava, posebno u situaciji kada dobavljači žele da unaprijede svoju poslovnu politik, da odobre popuste (diskonte) kupcima u namjeri da stimulišu samu prodaju kao i

²⁸ Međutim, čak i neka potraživanja koja dospijevaju za naplatu u dužem vremenskom periodu, npr. 24 ili 48 mjeseci mogu se bilansirati kao obrtna imovina, upravo iz razloga što predstavljaju dio odnosno tok uobičajenog procesa prodaje. Detaljnije o tome pogledati: Meigs, R., Meigs, W., **Accounting: The basic for Business Decisions**, Ninth edition, hrvatsko izdanje, Mate DOO Zagreb, 1999, str. 358.

količinu narudžbe elemenata procesa proizvodnje, ubrzaju i/ili osiguraju naplatu svojih potraživanja od kupaca, obezbijede dugoročnu saradnju i sl. Od posebne važnosti, posebno s računovodstvenog aspekta su sljedeće kategorizacije popusta:

- (I) oni koji su poznati u trenutku prijema elemenata procesa proizvodnje, odnosno kada se odobrava popust odmah prilikom isporuke dobara ili pružanja usluga;
- (II) oni koji nisu poznati u trenutku prijema, nego se odobravaju naknadno.

Potraživanja od kupaca i prihod od prodaje koji su umanjeni za iznos odobrenog popusta, odnosno PDV koji se obračunava na vrijednost za izvršeni promet, umanjeno za iznos popusta evidentiraju se ukoliko je u pitanju situacija pod (I).

Ukoliko je u pitanju situacija pod (II), moguće je izvršiti smanjenje potraživanja od kupaca na dva načina: a) storniranjem iznosa popusta na dugovnoj stani potraživanja od kupaca; b) odobravanjem potraživanja od kupaca za iznos popusta²⁹, uz napomenu da se može (ali i ne mora) izvršiti i korekcija PDV-a³⁰.

Pored likvidnih potraživanja, dešava se da kupci usljed najčešće trajne ili privremene nelikvidnosti ili nepoštovanja ugovornih obaveza nisu u mogućnosti da isplate svoja potraživanja u ugovorenom roku. Kao rezultat toga nastaju nenaplativa i ugrožena potraživanja o kojima će više biti riječi u dijelu koji se odnosi na predzaključna knjiženja.

4.1.1. Mjenično potraživanje

Mjenično potraživanje nastaje izdavanjem mjenice od strane kupca usljed njegove nemogućnosti da u roku dospijeca isplati obavezu prema povjeriocu. Izdavanjem mjenice kupac daje bezuslovno obećanje da će platiti iznos novca naznačen na mjenici u određenom roku ili po zahtjevu imaoca. Izdavanjem mjenice, emitent se takođe obavezuje ne samo da će po roku njenog dospijeca (koji ne može biti duži od 90 dana) platiti glavnicu, već i pripadajuću kamatu kao cijenu upotrebe sredstava van ugovorom propisanog roka. Kamata se evidentira na korektivnom računu – Ispravka vrijednosti mjeničnih potraživanja.

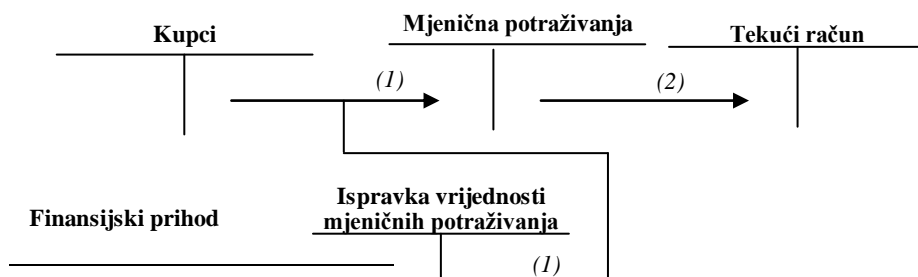
Knjigovodstveno obuhvatanje nastalog oblika kratkoročnog potraživanja u momentu prijema mjenice se evidentira:

- (1) zaduživanjem računa – Mjenično potraživanje za visinu nominalne vrijednosti uvećane za vrijednost obračunate kamate, odobravanjem računa – Kupac za nominalnu vrijednost kao i računa – IVMP za vrijednost obračunate kamate.

Po prispjeću mjenice, odnosno u momentu naplate mjeničnog potraživanja,

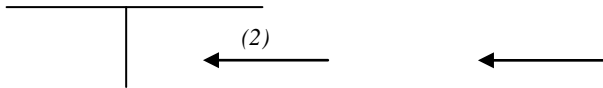
- (2) račun – IVMP se zadužuje i za isti iznos odobrava račun – Finansijski prihod; račun – Mjenična potraživanja se odobravaju za visinu glavnice uvećane za obračunatu kamatu uz istovremeno i jednako zaduženje računa – Tekući račun.

Grafički prikaz navedenog knjiženja bi izgledao ovako:

²⁹ Ovaj se način primjenjuje ukoliko pravno lice ima namjeru da prati podatke o popustima koji su odobreni kupcu (Detaljnije pogledati: Računovodstvo privrednih društava, Priručnik za primenu Kontnog okvira u skladu sa MSFI, Savez RR Srbije, Septembar 2010, str. 390).

³⁰ Ukoliko se osnovica naknadno izmijeni – smanji, obveznik koji je izvršio promet dobara i usluga može izmijeniti iznos PDV-a samo ako obveznik kome je izvršen promet dobara i usluga ispravi odbitak prethodnog PDV-a i ako o tome pismeno obavijesti isporučica dobara i usluga. Ukoliko je promet izvršen licu koji nije obveznik PDV-a odnosno licu koji nema pravo na odbitak prethodnog PDV-a, izmjena poreske osnovice vrši se na osnovu dokumenta o odobrenju popusta. (Preuzeto od: Primjena Kontnog okvira za privredna društva i druga pravna lica u skladu sa MRS/MSFI, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, Podgorica, januar 2012. godine, str. 242–243).

5. KRATKOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI

Kratkoročni finansijski plasmani obuhvataju kratkoročne kredite koji su dati drugim preduzećima (o navedenom se više govorilo u dijelu koji se odnosi na kratkoročne kredite), kao i kratkoročne HOV drugih preduzeća. Cilj postojanja kratkoročnih HOV je njihovo trgovanje u kraćem vremenskom periodu kako bi se po osnovu toga ostvarila zarada na njihovoj prodaji ili da se pak plasira višak slobodnih novčanih sredstava. Polazeći od navedenog, prema Pravilniku o Kontnom okviru, kratkoročne finansijske plasmane, koji obuhvataju **grupu konta 23**, sačinjavaju:

- ✚ 230 – *Kratkoročni krediti i plasmani – matična i zavisna pravna lica*
- ✚ 231 – *Kratkoročni krediti i plasmani – ostala povezana pravna lica*
- ✚ 232 – *Kratkoročni krediti u zemlji*
- ✚ 233 – *Kratkoročni krediti u inostranstvu*
- ✚ 234 – *Dio dugoročnih finansijskih plasmana koji dospijeva do jedne godine*
- ✚ 235 – *HOV koje se drže do dospijeca – dio koji dospijeva do jedne godine*
- ✚ 236 – *HOV kojima se trguje*
- ✚ 237 – *Otkupljene sopstvene akcije i otkupljeni sopstveni udjeli namijenjeni prodaji ili poništavaju*
- ✚ 238 – *Ostali kratkoročni finansijski plasmani*
- ✚ 239 – *Ispravka vrijednosti kratkoročnih finansijskih plasmana*

Kratkoročne HOV kojima se trguje obuhvataju finansijska sredstva koja su pribavljena ili koja su nastala prvenstveno u u svrhe ostvarivanja profita na osnovu kratkoročnih fluktuacija cijene ili marže dilera³¹. Vrednuju se po fer vrijednosti.

Postupak knjigovodstvenog obuhvatanja se vrši:

- (1) zaduženjem računa – HOV (Kratkoročni plasmani) za visinu nabavne vrijednosti i odobrenjem računa – Blagajna/Tekući račun u istom iznosu.

Zbog svoje prirode, kratkoročne HOV su izložene čestim promjenama vlasnika, budući da se prodaju u veoma kratkom roku. Prodaja kratkoročnih HOV može se ostvariti po postignutim neto prodajnim vrijednostima koje su niže, više ili jednake njihovoj dotadašnjoj vrijednosti. Stoga u slučaju da su neto prodajne vrijednosti niže od dotadašnje vrijednosti, imalac kratkoročnih HOV će ostvariti gubitak od prodaje HOV, odnosno dobitak u obrnutom slučaju. Postupak knjigovodstvenog obuhvatanja u slučaju da je $PV = NV$ bi izgledao ovako:

- (2) zadužuje se račun – HOV za nominalnu vrijednost i odobrava za prodajnu vrijednost račun – Blagajna/Tekući račun.

Za visinu obračunate razlike između veće prodajne i niže nominalne vrijednosti,

- (3) odobrava se račun – Dobici od prodaje HOV,

odnosno,

- (4) zadužuje se račun – Gubici od prodaje HOV,

u slučaju da je prodajna vrijednost niža od nominalne.

PRIMJER³²

1. *Preduzeće je izdvojilo na poseban račun 5.000 €, s namjenom plaćanja kupovine akcija. Preduzeće je neposredno pred kraj godine s namjerom da njima trguje, kupilo i platilo 100 akcija preduzeća „M“ AD. Akcije su plaćene 5.000 €. Plaćanje akcija izvršeno je s posebnog računa. Troškovi nabavke su iznosili 5 € i plaćeni su s tekućeg*

³¹ Preuzeto od: Primjena Kontnog okvira za privredna društva i druga pravna lica u skladu sa MRS/MSFI, Opus. cit., str. 289.

³² Preuzeto od: Časopis „Računovodstvo i revizija“, Institut sertifikovanih računovođa Crne Gore, broj 1-2/2012, Podgorica, str. 87–88.

(poslovnog) računa. Na datum bilansa nije bilo promjena tržišnih cijena preduzeća „M“ AD.

2. Preduzeće je proдалo 30 akcija preduzeća „M“ AD, za 2.000 €.
3. Na datum bilansa tržišna vrijednost preostalih 70 akcija preduzeća „M“ AD je 3.000 €.

RJEŠENJE

Knjiženje u dnevniku:

RB	Opis	duguje	potražuje
1)	Izdvojena novčana sredstva i akreditivi Tekući (poslovni) račun - za plaćanje HOV-	5.000	5.000
1a)	HOV kojima se trguje Ostali nepomenuti rashodi Izdvojena novčana sredstva i akreditivi Tekući (poslovni) račun - za plaćanje HOV i provizije-	5.000 5	5.000 5
2)	Tekući (poslovni) račun HOV kojima se trguje Ostali nepomenuti prihodi -za prodaju HOV-	2.000	1.500 500
3)	Obezvredjenje potraživanja i kratkoročnih finansijskih plasmana HOV kojima se trguje -za promjene fer vrijednosti-	500	500

6. GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI

Likvidna su novčana sredstva te se kao takva odnose na gotovinu i potpuno likvidne HOV tj. gotovinske ekvivalente. U skladu s MRS/MSFI, a shodno Pravilniku o Kontnom okviru, grupa 24 – **GOTOVINA I GOTOVINSKI EKVIVALENTI**, obuhvataju sljedeće račune:

- ✚ 240 – Hartije od vrijednosti – gotovinski ekvivalenti
- ✚ 241 – Tekući (poslovni) računi
- ✚ 242 – Izdvojena novčana sredstva i akreditivi³³
- ✚ 243 – Blagajna
- ✚ 244 – Devizni račun
- ✚ 245 – Devizni akreditivi
- ✚ 246 – Devizna blagajna
- ✚ 248 – Ostala novčana sredstva
- ✚ 249 – Novčana sredstva čije je korišćenje ograničeno ili vrijednost umanjena.

U širem smislu, pod *gotovinom* se podrazumijevaju čekovi, devizna sredstva kao i sve prispjele HOV za naplatu (mjenice i sl.), dok se u užem smislu podrazumijeva novac na računu i u blagajni. *Gotovinski ekvivalenti* predstavljaju kratkoročna, veoma likvidna ulaganja koja postoje u preduzeću ne radi investiranja, već zarad izmirenja kratkoročnih obaveza. Karakteristika navedenog oblika likvidnih sredstava je da mogu veoma brzo, uz beznačajan

³³ Akreditiv je instrument plaćanja na osnovu koga se banka obavezuje da će korisniku, ukoliko zadovolji određene uslove, isplatiti naznačenu sumu. Npr. banka izdaje akreditiv – garanciju koja se daje dobavljaču. Dobavljač garantovanu sumu može naplatiti kada banka dobije potvrdu da je isporučena roba ugovorenog kvaliteta u utvrđenom roku (Preuzeto od: Vukelić, G., Opus. Cit., str. 221).

rizik, da se konvertuju u poznate iznose gotovine. Čine ih: čekovi, mjenice, kratkoročne državne obveznice, blagajnički i komercijalni zapisi itd³⁴.

Cilj, odnosno osnovna namjera postojanja likvidnih sredstava je blagovremeno plaćanje pristiglih obaveza u preduzeću. Stoga od velikog značaja za preduzeće je da pravovremeno i na adekvatan način upravlja kratkoročnim likvidnim sredstvima, budući da su ista u funkciji održavanja zadovoljavajućeg stepena likvidnosti preduzeća i sl.

PITANJA ZA PROVJERU

1. Šta su zalihe i koje su njihove karakteristike?
2. Kako se zalihe klasifikuju prema MRS 2?
3. Zašto je bitno pravilno evidentiranje i vrednovanje vrijednosti zaliha?
4. Po kojim vrijednostima (saglasno MRS 2) je moguće vrednovati zalihe?
5. Na koje kontne grupe je izvršeno raščlanjavanje klase 1 – Zalihe?
6. Šta se podrazumijeva pod pojmom materijala u širem smislu?
7. Šta su sirovine?
8. Kakva je razlika između osnovnog i pomoćnog materijala?
9. Gdje se može organizovati knjigovodstvena evidencija materijala?
10. Kakva je razlika između knjigovodstvene evidencije u finansijskom, materijalnom i magacinskom knjigovodstvu?
11. Koja se najčešće knjigovodstvena dokumenta koriste o nastalim poslovnim promjenama na materijalu?
12. Po čemu može biti organizovana knjigovodstvena evidencija o materijalu, s aspekta cjenovnog vrednovanja?

³⁴ Zbog bezbjednosti, skoro kompletna gotovina poslovnog subjekta nalazi se na računu kod banke.

13. Koje komponente sačinjavaju stvarnu nabavnu cijenu materijala?
14. Šta obuhvataju direktni zavisni troškovi nabavke?
15. Kakva je razlika između zbirne i pojedinačne kalkulacije?
16. Kako se dobijaju ZTN/kg?
17. Pojasnite pojam „nefakturisani materijal“.
18. Pojasnite kada nastaje situacija „materijal na putu“ i na koji način se vrši njegovo knjigovodstveno obuhvatanje?
19. Kada se otvara konto Materijal na doradi i obradi? Pojasnite.
20. Pojasnite pojam kratkoročni finansijski plasmani.
21. Kada se javlja mjenično potraživanje? Pojasnite navedenu kategoriju s knjigovodstvenog aspekta.
22. Pojasnite pojam gotovina i gotovinski ekvivalenti.